

Ivo Furlan*

POSKUS OPREDELITVE SOCIALNIH VZROKOV IZSELJEVANJA SLOVENSКИH IZOBRAŽENCEV V TUJINO

Uvod

V sodobni družbi se vršijo številne in obsežne migracije, ki jih povzročajo razvoj tehnologije in številni družbeni vzroki. Posledica teh so predvsem ekonomske migracije prebivalstva iz manj v bolj razvita območja. Politične migracije so spodbujene zaradi spremenjene politične ureditve, povezane bodisi z vojno, revolucijo, državnim udarom itd. Vzroki migracij so lahko tudi: vzgojni, osebni in drugi.

Predvsem mednarodne migracije povzročajo izrazito prostorno dinamiko, ki se kaže v celi vrsti socialnih učinkov: prihaja do stikov med prej absolutno nepoznanimi ljudmi, do izmenjave navad, kulture in v končni fazi do adaptacije in asimilacije migrantov v novem okolju.

Iz SR Slovenije se je že od srede prejšnjega stoletja odseljeval del prebivalstva v druge dežele, saj rast delovnih mest v Sloveniji ni dohitevala prirodne rasti prebivalstva. Poglavitna razlika med tistimi, ki so odhajali na delo v tujino pred II. svetovno vojno in tistimi, ki odhajajo na delo v zadnjem desetletju, je v tem, da je sedaj v ospredju želja po strokovnem izpopolnjevanju ali hitrem ekonomskem dvigu, v preteklosti pa je bila to življenjska nuja. Zato se je spremenila tudi kvalifikacijska struktura naših delavcev zaposlenih v tujini, število kvalificiranih in visokokvalificiranih se naglo večja. Precej je med njimi tudi ljudi z visokošolsko izobrazbo, ki zasedajo bodisi v gospodarstvu bodisi v upravi tujih dežel pomembne položaje. Kljub omejenemu številu so ti za nas zelo pomembni, saj njihovo povezovanje z našim gospodarskim razvojem lahko veliko prispeva k hitrejšemu družbenogospodarskemu razvoju Slovenije.

V interesu socialne geografije je, da pozorno spremlja družbeno relevantne in politično aktualne probleme, seveda ob istočasnem upoštevanju prostorne koncepcije geografije. Eden takih problemov je prav gotovo zaposlovanje delovne sile v tujino in njeno vračanje v SR Slovenijo. Ta delovna sila, ki je bila ali je še zaposlena v tujini, se pojavlja kot pomemben dejavnik v transformaciji gospodarskega razvoja Slovenije in njenih posameznih regij. Inštitut za geografijo Univerze v Ljub-

* Prof., Litostrojski izobr. center, 61000 Ljubljana, Djakovičeva 36, glej izvleček na koncu zbornika.

ljani se po skromnih možnostih ukvarja s tem problemom že od leta 1969, od l. 1970 pa pozorneje spremlja tudi naše ekonomske emigrante z visokošolsko izobrazbo.

Poklicna struktura slovenskih izobražencev zaposlenih v tujini

Po rezultatih uradnega popisa prebivalstva iz leta 1971 je bilo v tujini zaposlenih 883 naših delavcev z višjo in visokošolsko izobrazbo. To je 1,8 % vseh naših delavcev v inozemstvu. Moški so bili v večini, bilo jih je 606 ali 68,6 %. (Med vsemi našimi delavci v tujini je moških 59,8 %.)

Pri obdelavi podatkov v statistični službi so združili v eno kategorijo tiste z višjo in z visoko izobrazbo, tako da je iz podatkov v statistični publikaciji »Lica na privremenom radu u inostranstvu« (Beograd 1971) nemogoče ugotoviti število enih in drugih. Prav tako je nemogoče točno ugotoviti iz katerih krajev so ti ljudje odšli na delo v inozemstvo, saj so podatki samo po občinah, manjkajo pa tudi podatki o vrsti dokončane fakultete oziroma višje ali visoke šole. Dosegli pa smo, da so nam pri urejanju popisnega gradiva uredili podatke o stalnem bivališču in dokončani fakulteti oziroma visoki šoli za vse tiste z visokošolsko izobrazbo, ki so bili zajeti pri popisu leta 1971 in so delali v tujini.

Iz posredovanih podatkov, ki sicer niso uradni, vendar po zagotovitvi sodelavcev »Zavoda za statistiko« točni, je razvidno, da je bilo leta 1971 izven Jugoslavije zaposlenih 442 Slovencev z visokošolsko izobrazbo. Od tega naj bi jih bilo kar 339 ali 76,6 % iz ljubljanskih občin, 13,1 % iz mariborske občine in le 11,3 % iz ostalih občin SR Slovenije. Če primerjamo te podatke s tistimi, kjer so poleg naših delavcev z visokošolsko izobrazbo v tujini tudi tisti z višjo vidimo, da odpade na ljubljanske občine pretirano visok delež v tujini zaposlenih intelektualcev z visokošolsko izobrazbo. Premajhno število vseh z visokošolsko izobrazbo smo ugotovili ob iskanju njihovih naslovov v inozemstvu. Ugotovili smo 427 naslovov, od teh pa jih je bilo le 166 na seznamu, ki smo ga dobili od »Zavoda za statistiko«.

Zaključimo lahko, da je velika večina pred odhodom na delo v inozemstvo delala in živela v mestih, največ v Ljubljani in Mariboru.

V tujino odhajajo na delo predvsem tisti, za katerimi je na mednarodni borzi dela največje povpraševanje, toda zastopani so diplomanti vseh ljubljanskih fakultet. Po podatkih »Zavoda za statistiko« smo lahko ugotovili katero fakulteto je končalo 425, iz naših podatkov, ki smo jih dobili z zbiranjem naslovov, pa smo uspeli ugotoviti poklic 331 v tujini zaposlenih izobražencev.

V tujini je zaposlenih največ zdravnikov, skupaj z zobozdravniki predstavljajo ti več kot 1/5 naših izobražencev zaposlenih na tujem. Na drugem mestu so elektroinženirji, ki predstavljajo nad 10 % vseh iz Slovenije v tujini zaposlenih intelektualcev. Procent diplomiranih na Filozofski fakulteti ni nizek, saj so z 8,9 % oziroma 8,5 % trdno na četrtem mestu. Precej manj je v tujini ekonomistov, saj so ti s 6,3 % oziroma 2,7 % na osmem mestu, pravniki pa so še tri mesta nižje. Iz podatkov je razvidno, da je odšlo na delo v tujino največ tistih, ki imajo izobrazbo tehnične smeri, slede jim zdravniki in tisti, ki so končali filozofsko fakulteto. Najmanj pa je ekonomistov, umetnikov in pravnikov.

Poklicna struktura slovenskih izobražencev zaposlenih v tujini

Končana visoka šola oziroma fakulteta	Po podatkih »Zavoda za statistiko«		Po podatkih »Inštituta za geografijo«	
	število	%	število	%
1. medicina	60	14,3	72	21,8
2. elektro	56	13,2	40	12,1
3. gradbena	42	9,9	25	7,7
4. filozofska	38	8,9	28	8,5
5. strojna	33	7,8	27	8,2
6. stomatologija	26	6,1	13	3,9
7. kemija	22	5,2	33	9,9
8. ekonomija	27	6,3	9	2,7
9. arhitektura	16	3,7	16	4,8
10. agronomija	15	3,5	8	2,4
11. pravo	14	3,3	5	1,5
12. glasb. akademija	11	2,6	3	0,9
13. metalurgija	10	2,4	7	2,1
14. fizika	8	1,9	20	6,0
15. teologija	8	1,9	—	—
16. igral. akademija	6	1,4	—	—
17. gozdarstvo	3	0,7	4	1,2
18. veterina	4	0,9	4	1,2
19. geodezija	3	0,7	2	0,6
20. vojna akademija	5	1,2	—	—
21. tekstil	4	0,9	1	0,3
22. matematika	4	0,9	4	1,2
23. rudarstvo	3	0,7	5	1,5
24. kiparstvo	1	0,2	—	—

Države v katerih so zaposleni slovenski izobraženci

Tako kot ostali naši ekonomski emigranti, se tudi tisti z visokošolsko izobrazbo zaposlujejo največ v državah Zahodne Evrope, kjer jih je zaposlenih kar 71,6% ali 305 od 427. V podrobnem kažejo številke naslednjo sliko:

Države	Število	%
EVROPA	305	71,6
Z. R. Nemčija	144	33,7
Švica	66	11,5
Avstrija	24	5,6
Švedska	21	4,9
Francija	16	3,7
Ostale države zahod. Evrope	14	3,3
Italija	13	3,1
Velika Britanija	7	1,8

Daleč na prvem mestu je ZR Nemčija, v kateri živi in dela 1/3 naših akademsko izobraženih ljudi v tujini. Relativno jih je veliko tudi v Švici in Avstriji, medtem ko preseneča majhno število v Franciji, Italiji in zlasti v Vel. Britaniji. V nemško govorečih deželah zah. Evrope (sem štejem tudi Švico v celoti) je kar 54,8% v tujini zaposlenih intelektualcev iz Slovenije. Mislim, da to ni slučajno, saj so te države po II. svetovni vojni doživele hiter gospodarski razvoj in zato čutijo pomanjkanje delavcev vseh kvalifikacij. Obenem imajo poleg skandinavskih dežel najvišji individualni življenjski standard v Evropi, ki je za naše ljudi

zelo privlačen. Važna je tudi relativna bližina tega prostora in dejstvo, da je Slovincem zaradi dogajanj v preteklosti nemški kulturni prostor in nemški jezik bližji kot drugi.

V Severni Ameriki je po nam znanih podatkih 69 ali 16,1 % naših visokošolsko izobraženih v tujini živečih ljudi. Od tega jih odpade 11,2 % na ZDA in 4,9 % na Kanado. V Afriki jih je 29 ali 6,8 %. Od tega največ v Libiji (2,8 %), Etiopiji (1,2 %), Zambiji (0,7 %); v Tanzaniji in Centralnoafriški republiki po 0,5 % ter v Alžiriji, Sudanu, Maroku in Kongu 0,2 %.

V Južni Ameriki je največ naših intelektualcev v Argentini (2,8 %) ter v Venezueli, Braziliji in Boliviji po 0,2 %. V Avstraliji jih je bilo 1,5 % ter v Aziji 1,2 %. V Aziji so v naslednjih državah: v Turčiji, Indiji, Iraku, Iranu in Izraelu.

Starostna struktura slovenskih izobražencev zaposlenih v tujini

Slovenija je dežela s stoletno ekonomsko emigracijo. Do II. svetovne vojne so se odseljevali predvsem nekvalificirani delavci, izseljencev z visokošolsko izobrazbo je bilo relativno malo. Po II. svetovni vojni, posebno pa v zadnjem desetletju je tudi odseljevanje teh zavzelo večji obseg.

Poslali smo na 427 naslovov v tujini živečih Slovencev z visokošolsko izobrazbo vprašalnik, katerega nam je izpolnjenega vrnilo do sedaj 155 ljudi. Odgovorili so ljudje različnih poklicev in starosti, zato mislim, da rezultati ustrezajo dejanskemu stanju. Iz odgovorov je razvidno, da jih je 3,9 % odšlo pred letom 1950; 18,2 % med letoma 1950 in 1960 ter 77,9 % po letu 1960.

Starostna struktura naših delavcev z visokošolsko izobrazbo v tujini je dokaj ugodna. Sicer so vsi starejši od 25 let, kar je razumljivo, saj je težko do tega leta končati fakulteto in odslužiti vojaški rok. V starostni skupini 25—29 let jih je 11,0 % in v starostni skupini 30—34 let 25,1 %, kar predstavlja najvišji delež med vsemi starostnimi skupinami. V skupinah 35—39 in 40—44 let procent sicer rahlo pade na 18,1 % oziroma 19,4 %, vendar opazimo močnejši padec šele pri starostni skupini 45 do 49 let, v kateri je 12,9 % v tujini zaposlenih z visokošolsko izobrazbo. Zadnje tri starostne skupine zajamejo tiste, ki so stari od 50—54, 55 do 59 in nad 60 let. V vseh treh jih je komaj 13,5 %, od tega 7,7 % v starostni skupini 50—54 let, 3,9 % v starostni skupini 55—59 let in 1,9 % v starostni skupini nad 60 let.

Najvažnejši vzroki zaposlovanja in odhajanja slovenskih izobražencev v tujino

Vzroki odhajanja naših izobražencev na delo v tujino niso identični tistim zaradi katerih odhajajo tja npr. nekvalificirani delavci. Toda čeprav so nam glavni vzroki znani, smo izvedli leta 1971 med znanstvenimi delavci na inštitutih in na Univerzi obsežno anketo, v kateri smo jih med drugim vprašali, kaj je po njihovem mnenju glavni vzrok odhajanja naših akademsko izobraženih ljudi na delo v inozemstvo. Odgovore smo dobili od 808 znanstvenih delavcev, to je več kot 1/3 v teh inštitu-

cijah zaposlenih z najmanj visokošolsko izobrazbo. Po njihovem mnenju so glavni vzroki za odhod na delo v inozemstvo naslednji:

	Odstotek odgovorov
1. Višji dohodki v tujini	14,2
2. Doma prenizki dohodki	10,0
3. Premalo sredstev za raziskave	8,8
4. Zunaj boljša oprema	8,6
5. Doma ni ustrezne zaposlitve	8,6
6. Zunaj gledajo le na sposobnost	5,6
7. Slabi medsebojni odnosi v del. organizacijah	5,0
8. Zunaj višji standard	4,8
9. Nezmožnost napredovanja doma	4,6
10. Rezultati raziskav se ne realizirajo	4,5
11. Nerazumevanje okolja	3,9
12. Zunaj večja možnost za uveljavitev	3,8
13. Doma premajhen ugled	3,5
14. Osební razlogi	2,1
15. Drugi razlogi	12,0

Rezultati, ki smo jih dobili na vprašanje slovenskim izobražencem v tujini kaj jih je spodbudilo, da so se zaposlili v tujini pa so naslednji:

1. Osební razlogi	14,6
2. Doma nisem dobil stanovanja	12,4
3. Nemožnost napredovanja v stroki	12,4
4. Slabi odnosi v kolektivu kjer je bil zaposlen	10,7
5. Težko dobiti sredstva za raziskave	5,8
6. Imel premajhne dohodke	5,4
7. Rezultati raziskav se niso realizirali	5,4
8. Znanstvena disciplina v kateri je delal doma je preslabo razvita	5,4
9. Delo ni ustrezalo izobrazbi	5,1
10. Doma ima znanstvenik premajhen ugled	1,8
11. Politični razlogi	2,9
12. Drugi razlogi	11,8

Odgovori v Sloveniji anketiranih se na prvi pogled precej razlikujejo od odgovorov zaposlenih v tujini. Toda podrobnejša primerjava podatkov kaže, da so prisodili bistveno različno pomembnost za odhod na delo v tujino le dvema vzrokoma.

a) Iz odgovorov v tujini živečih je glavni razlog za odhod v tujino osebne narave. Za tem odgovornm se v 90 % primerov skriva poroka z inozemcem oziroma inozemko. Očitno so pri izpolnjevanju ankete v Sloveniji anketirani pozabili, da »ljubezen ne pozna meja«.

b) Sodeč po odgovorih anketirancev, ki žive v inozemstvu je večji zaslužek v tujini le srednje pomemben razlog za zaposlitev izven Jugoslavije, doma pa smatramo to za poglobitni razlog odhoda vedno številnejših visokošolsko izobraženih ljudi v tujino.

Zaključek

Izobraženci predstavljajo manjšino prebivalstva, toda v gospodarskem in družbenem razvoju igrajo važno vlogo. Zato tudi mi v Sloveniji posvečamo našim izobražencem, ki so zaposleni v tujini, precejšnjo po-

zornost. Na žalost vemo o njih prav malo. Na podlagi dela gradiva, ki smo ga zbrali v našem inštitutu za »Republiški sekretariat za prosveto in kulturo« in sem ga danes v tem sestavku osvetlil, lahko napravimo nekaj zaključkov.

1. Trenutno se po naši oceni nahaja v tujini približno 1000—1200 izobražencev z visokošolsko izobrazbo.
2. Njihova poprečna starost je okrog 39 let.
3. Največ jih je zaposlenih v ZR Nemčiji, vendar je njihov delež precejšen tudi v drugih državah Zah. Evrope in Sev. Amerike, najdemo jih pa tudi na vseh ostalih celinah.
4. Največ v tujini zaposlenih slovenskih izobražencev je končalo tehnične fakultete in medicino.
5. Glavni vzroki za odhod v tujino so ekonomske in osebne narave.

Razumljivo je, da v današnjem času, ki ga zlasti v publicistiki pogosto in radi označujejo kot »mobilna doba« ne moremo preprečiti odhajanja naših strokovnjakov v tujino. Vendar bi morali z njimi vzdrževati tesne stike, saj bi lahko ti, kot sem že v uvodu omenil, veliko doprinesli k hitrejšemu družbenogospodarskemu razvoju Slovenije.

Ivo Furlan

AN ATTEMPT AT A DEFINITION OF THE SOCIAL CAUSES OF THE EMIGRATION FROM SLOVENIA OF PERSONS WITH HIGHER EDUCATION

1. Introduction

Very numerous and sizeable migration caused by changes in technology and by many other factors, are characteristic of the modern society. These are, first of all, migrations due to economic reasons and take the direction from less developed to better developed areas.

A considerable part of the population of Slovenia used to emigrate since as early as the middle of the nineteenth century because the rate of growth of jobs did not keep pace with the natural increase of population. Before World War II the emigration was a vital necessity for those who left while many of workers who went abroad during the last decade did so also in order to acquire special skills and to make a quick economic progress. This is the main difference in emigration between the two periods. It is, therefore, not surprising if the professional characteristics of emigrants have been changed by the rapidly growing number of skilled and highly skilled persons among them. A considerable part of those who emigrated during the last period had a university level training and hold important jobs abroad, either in business or in public services. These emigrants are of special importance, in spite of comparatively limited number of them because they could make a considerable contribution to a more rapid social and economic development of Slovenia.

2. The Structure by profession of Slovenian Emigrants Employed abroad

According to the preliminary figures from the 1971 Census of Population the total number of Slovenian emigrants with higher education amounted to 883 persons in that year. This is 1,8 per cent of all employed persons of Slovenian nationality that were reported to be working abroad. Most of them were male (606 or 68,6 per cent). Among all workers abroad the share of males was 59,8 per cent.

The statistical source (the publication on »Persons temporarily employed abroad«; Beograd, 1971) unfortunately does not report separate information about those with qualification of the first (two to three years course) level and of higher levels of higher education. The data had been, however, processed again on the special request from the Institute of Geography and specified as it was desired. The new estimate, still unofficial, gave a much lower figure of 442 persons with higher education which are working abroad. Before they left, most of them were working in larger towns, notably Ljubljana and Maribor.

This information has revealed that graduates from all faculties are among those who went to work abroad but also that most numerous were persons qualified in those fields where the demand for labour-force on the international market was the greatest. The data supplied by the Statistical office of Slovenia enabled to identify the faculty where people have graduated in 425 cases, while a separate survey covered only 331 among them.

According to both sources the most numerous group are medical doctors which — together with dentist — represented more than one fifth of all highly qualified people that were working abroad. The second largest group was represented, according to both sources, by electrical engineers which account for about ten per cent of all intellectuals who left Slovenia. The third largest group were construction engineers and the fourth group, only slightly less numerous, were graduates from the faculty of Arts (Philosophical faculty) who represented 8,9 per cent of the total number. Much less numerous were economists (6,3 viz. 2,7 per cent) who formed only the eight largest group whereas lawyers were in the eleventh group. It is therefore evident from the above data that specialist with technological training mostly tended to emigrate, followed by doctors and those trained in philosophical faculties. The least numerous groups were economists, artists and lawyers.

3. Just as in the case of other persons that are temporarily working abroad those with higher education mostly took jobs in the countries of Western Europe. As much as 71,6 per cent or 307 out of 427 persons were, in the year 1971, working in these countries

The first place by the number of Slovenian intellectuals who work abroad is taken by German Federal Republic with a third of the total. They are also very numerous, considering the size and the population of different countries, in Switzerland and in Austria. The numbers are surprisingly low for countries like France, Italy and, in particular, Great Britain. More than half of intellectuals working abroad (54,8 per cent) went to German speaking countries (if all Switzerland is included). This

Country	Number	Percent
German Federal Republic	144	33,7
Switzerland	66	15,5
Austria	24	5,6
Sweden	21	4,9
France	16	3,7
Other countries	14	3,3
Italy	13	3,1
Great Britain	7	1,8
Europe	305	71,6

is by no means accidental since these countries experienced a quick economic development after the second World War and the lack of manpower of all kinds of skills was pronounced. Also, the individual standards of living in these countries are — apart from Scandinavia — the highest in Europe and this was very attractive for applications for jobs. An important factor is also the relative proximity to the home country and the fact that, because of historical and cultural reasons, the German cultural sphere viz. the language makes it easier to adapt that in countries where fewer intellectuals from Slovenia went to.

According to variable data, 69 od 16,1 per cent of all intellectuals working abroad live in North America (11,2 per cent in the U. S. A. and 4,9 per cent in Canada), 29 or 6,8 per cent in Africa (most in Lybia — 2,8 per cent — but also in Ethiopia, Zambia, Tanzania, Central African Republic, Algeria, Marocco, Sudan and Zaire), 3,4 per cent in South America (almost all in Argentina, but also in Venezuela, Brazil and Bolivia; 1,5 per cent in Australia and 1,2 per cent in Asia (India, Iraq, Iran, Israel).

4. The age composition

Emigration for economic reasons from Slovenia started over hundred years ago. Before World War II the emigrants were mostly unskilled workers and very few persons with higher education have emigrated. After the war, however, the intellectuals also tended to seek jobs abroad in increasing numbers. The Institute of Geography has conducted a survey among slovenian intellectuals now living abroad. Altogether 427 addresses were known and until now 155 persons answered the question put to them. They belong to different age groups and have degrees in all kinds of study areas. It can, therefore, be assumed that the sample is quite representative. Emigration is mostly limited to younger people who are more mobile. The analysis of the returned questionnaires confirmed the supposition that age composition of Slovenian intellectuals of Yugoslav nationality working abroad is quite favourable. All of them are, of course, over 25 years old because it is very difficult to finish the studies and the military service before that age. But 11,0 per cent of all persons in the sample were already in the 25—29 years group, and 25,1 per cent in the 30—34 years group, which is the best represented, although only slightly fewer persons are in the next two age groups of 35—39 and 40—44 years, i. e. 18,1 viz. 19,4 per cent. There is a considerable drop in the 45—49 years age group, to 12,9 per cent. The last three groups include those between 50—54, 55—59 and over 60 years age. The per-

centage for the three groups is merely 13,3 (7,7 per cent in the 50—54 age group, 3,9 per cent in the 55—59 years age group and 1,9 per cent in the last age group).

5. Most important reasons for the emigration of Slovenian intellectuals to jobs abroad

There are certainly several reasons and they differ from those which lead the unskilled workers to seek work abroad. The main reasons, according to answers to 12 questions put to 155 intellectuals, are expressed in per cent of the total of all questioned.

1. Personal reasons	14,6
2. Could not get an appartement (dwelling)	12,4
3. Professional improvement was not possible	12,4
4. Bad human relations in the enterprise where he or she was employed	10,7
5. Difficulty of getting funds for research	5,8
6. Too small income	5,8
7. The results of research were not used	5,4
8. The discipline was not well developed	5,4
9. The particular type of work did not adequately relate to aquired training	5,1
10. Inadequate status of researchers	1,8
11. Political reasons	2,9
12. Other reasons	11,8

Personal reasons were most often referred to. In ninety per cent of all cases this meant, in fact, marriage to an alien. Better pay seems to be only a reason of average importance whereas it was, in Slovenia, commonly assumed that this was the dominant reason for increasing emigration of intellectuals. The weight of this reason is, however, difficult to assess.

Conclusions

Intellectuals account for only a minor section of population but they play an important role in the economic and social evolution inspite of their small numbers. A special attention is now paid to emigration of these persons. Unfortunately, very little is known about those who leave for jobs abroad. Some conclusions, however, can be made on the basis of the evidence that was collected by this survey conducted on behalf of the Secretariat for Cultural Affairs of the S. R. of Slovenia.

1. According to the estimate, done by the Institute of Geography, the number of slovenian intellectuals that are working abroad is between 1000 and 1200.
2. The average age of intellectuals working abroad was 39 years.
3. They mostly work in German Federal Republic, but their share is also considerable in other countries of Western Europe and in North America, although they are to be found in all countries.
4. Most of the intellectuals graduated in technical and medical faculties.
5. The main reasons for their departure were of economic and of personal reasons.

V. Klemenčič

Referat poroča o migracijah prebivalstva posameznih socialnih skupin. Z Olasovimi izsledki se pokažejo bistvene razlike. Izseljenci so večinoma iz mest, medtem ko so sezonski delavci s podeželja. Izseljenci so raztepeni po vsem svetu, sezonski delavci pa so osredotočeni v določenih predelih. Razlika je še v starostni strukturi. Starost izseljencev je znatno višja.

S. Ilešič

Želel bi se oglasiti načelno. Moje pripombe niso namenjene vsebini tega referata. Ta referat je bil prav gotovo za nas zelo zanimiv, saj je odprl problem, ki je za naš narod zelo važen in ga je tudi tov. Furlan prav dobro prikazal.

Izkoriščam samo priložnost, da ob tem referatu opozorim, da se moramo geografi vendarle vrnati k problemu, ki je jedro geografskega raziskovanja. Smatram, da so ti periferni referati, ki zaidejo daleč od geografije, koristni in potrebni tudi za geografski simpozij. Obstaja pa nevarnost, da počasi postanejo jedro, medtem ko nam jedro geografskega raziskovanja, zaradi različnih mišljenj ga ne bom označeval, uide izpod nog. Smatram, da ta referat odpira to vprašanje tako kot vsi taki referati, ki posegajo v ožjo socialno problematiko, kolikor imajo res nekaj geografskega v najširšem konceptu kakršnekoli geografske vede. Ta problem se ni odprl za mene pri drugih referatih, niti pri referatu tov. Vrišerja, najmanj pa seveda pri takih referatih, kot je referat tov. Kerta o dolini Pesnice, pa referat tov. Paka, ki je to osnovno proučevanje mest postavil čisto v geografski okvir in dal celo referatu naslov geografski aspekti socialnih razlik.

Ustavil bi se pri naslovu simpozija, ki ga ni potrebno komplicirati. Denimo, da pride geomorfolog in svojemu simpoziju da naslov geomorfološki aspekti reliefnega razlikovanja med slovenskimi pokrajinami. Drugi aspekti ne morejo biti. Torej ni potrebno tudi dvakrat poudarjati ime socialni, ker če se enkrat navede, je bistvo že označeno. Nejasnost je tudi pri imenu kulturna pokrajina, ker si vsak nekaj drugega predstavlja. Dogovoriti bi se bilo potrebno o terminologiji.

Želel bi se dotakniti vprašanja, na katero sem opozoril že na proslavi 50-letnice, zakaj je bil inštitut ustanovljen. Mišljen je bil kot osrednja geografska institucija slovenskih geografov. Po logiki takratnega mišljenja, vsaj mojega, bi to pomenilo tudi koncentracijo vseh geografskih institucij ter geografov, ki delajo v praksi. Še sedaj zagovarjam to, da bi kazalo vso geografsko raziskovalno dejavnost slovenskih geografov koncentrirati pri inštitutu in to pri univerzi. Popolnoma se tudi strinjam z današnjimi in z večerajšnjimi ocenami, da je vključevanje študentov v raziskovalno delo koristno ne samo za vzgojo kadrov, ampak tudi za profesorje. Tako kot marsikaj v življenju, se je tudi to pokazalo kot iluzija.

S prof. Ruppertom sva velika prijatelja, vendar ne delim njegovega mišljenja o definiciji socialne geografije, kar sem sprožil že na simpoziju v Omišu, kjer sem v svojem referatu povedal svoja stališča res malo provokativno, ampak ne tako, da bi šla čez moje prepričanje. Ta referat je izšel v nemščini in v slovenščini v Geografskem vestniku, namenoma zato, da bi se vsi seznanili z mojimi stališči in da bi spodbudil diskusijo o tem. Odgovor je bil le od nekaterih kolegov, med katerimi pa so bili v manjšini mlajši geografi. Omenjeno je bilo, da imam pravzaprav prav, samo da jaz njih ne razumem. Ni pa bilo odgovora, ki bi oporekal mojim tezam, in to me najbolj moti. Želel bi samo opozoriti, da vprašanje ostaja odprto. Čisto teoretično vprašanje, pa ne samo na tem simpoziju, na vseh geografskih simpozijih, kje je pravzaprav jedro geografskih aspektov. Pri tem se ne moremo omejiti samo na en aspekt, ampak je treba gledati stvari z vseh aspektov, od fizično-geografskih, historično-geografskih, agrarno-geografskih itd. in jih hkrati upoštevati.

Ta inštitut je veliko ustvaril, je afirmiral geografijo v javnosti. Vendar obstaja določena razdrobljenost med institucijami. Delo bi se moralo nekako razdeliti, samo pri tej delitvi je zmeraj nevarnost, da zgubimo osnovni geografski aspekt.

Sigurno so to odprta vprašanja, o katerih nismo dovolj razpravljali. Pojavlja se tudi v drugih oblikah in aspektih in tu se mi zdi, da je to eno od vprašanj, katerim je treba pač posvetiti posebno pozornost. Tisti, ki zagovarjajo določen koncept, so dolžni, da ga zagovarjajo, drugi, ki temu ugovarjajo, naj na osnovi odprte demokratične diskusije dajo svoj prispevek, da pridemo korak naprej in se morda bližamo tistim ciljem, ki si jih vsi zastavljamo, to je izpolniti določeno vrzel v okviru geografske znanosti in tudi v okviru jugoslovanske ali slovenske družbe. To, kar je povedal prof. Ilešič, je koristno in tudi zdravo za naš nadaljnji razvoj, kajti aspekt narekuje organizacijo, aspekt narekuje tudi poglede na nove pojave v prostoru itd.

I. Vrišer

K metodi, ki jo je tovariš Furlan uporabil, bi imel eno pripombo. Mislim, da je anketa, na podlagi katere je zbiral podatke, razmeroma skromna po številu. Zato je reprezentativnost teh podatkov lahko kočljiva. Mislim, da bi bilo treba tako anketo delati na podlagi vzorčenja.

Druga reč je pa, kar je prof. Ilešič sprožil. Profesor se je oglasil v zvezi s tem, ko sem rekel, da je tema, o kateri želim ob tej priložnosti poročati, docela geografska. Če je naš predmet pokrajina, prostor, kompleksna celota, potem je moja tema seveda samo ena zelo stranska, ali pa podobna tematiki, ki sega bolj v področje regionalne ekonomije, deloma sociologije, geografije se pa samo dotika. Največkrat se znajdemo na stičišču treh ali več ved, takih stičišč pa je v geografiji dosti. Dostikrat se po njih gibljemo, bolj tisti, ki se ukvarjamo z aplikacijo.

Vendar se mi zdi, da se temu gibanju po robu ali pa na stičišču teh različnih strok geografij, najbrž zlasti tisti, ki smo v praksi, nikoli ne bomo mogli izogniti.

K. Ruppert

V Nemčiji je bilo nekaj deset let nazaj regionalno zemljepisje vodilni način geografskega izražanja in na to je prišla reakcija. Glede na to, da zlasti mlajša generacija postavlja vprašnje o vlogi fizične in družbene geografije, se tu nujno postavlja tudi vprašanje o stikih med geografijo in ostalimi vedami. Kar je geografskega, to je ravno prostorski aspekt proučevanja. V tem je ravno bistvo celotne diskusije, kolikor se oddaljimo od prostorskega aspekta, ki je geografski, s tem pa ni rečeno, da se ne moremo približati drugemu problemu. Pri tem je čisto jasno, da se moramo približati v svojih aspektih tudi drugim in jim z našimi pogledi odpreti pot reševanja in obratno. Pri tem je čisto nujno, da smo ne samo mi, ampak tudi drugi včasih malo skrenili od našega osnovnega prostorskega izhodišča, a da vendarle ohranimo svoje poglede. Tak primer je sezonska migracija. Sezonska migracija prihaja iz določenega okolja, na primer zdomci. Torej zdomci prihajajo iz določenega prostora, iz različnih regij, motivacije so različne. Nato se vračajo nazaj tudi z določenimi dohodki, ki učinkujejo močno v prostoru, in tu je nedvomno močno prisoten tudi geografski aspekt. Moje mnenje se z mnenjem prof. Ilešiča v tem smislu ne razhaja, oba se v tem strinjava. V Nemčiji je bila včasih fizična geografija v ospredju, v nasprotju s tem se je začelo v zvezi z gospodarsko dinamiko v Nemčiji in tudi vseh drugih državah na družbeno gospodarskem področju zlasti s strani mlajše generacije mnogo večje zanimanje za socialno geografske probleme.

S. Ilešič

Naša stališča se bistveno ne razhajajo. Poudaril pa bi, da regionalni aspekt in prostorski aspekt ni isto. Prostorski aspekt je pač aspekt na neke pojave in prostoru, regionalni aspekt pa je korelacija med posameznimi pojavi v istem prostoru. In ta aspekt je nujen, če hočemo ohraniti predmet našega proučevanja.

P. Habič

Vsaka študija kjerkoli v slovenski geografiji je en delček, en majhen prispevek h kompleksnemu vrednotenju, ki sam po sebi ne more dati vseh

odgovorov na vprašanja. Odgovori se pa lahko v sedanji situaciji zgradijo šele iz vseh teh aspektov, to se pravi smisel organizacije inštituta ali pa geografije je, da hkrati razvija vse te aspekte analize. To bi bila taka geografija kot jo jaz razumem.

V. Klemenčič

Simpozij smo posvetili socialnim aspektom prostorskega razlikovanja zato, ker je današnja tematika aktualna. Pri nas se oblikuje industrijska družba, kar je povsod po svetu vneslo velike diferenciacije. O tem smo imeli posvetovanje, preden je Centralni komitee razpravljal o socialnem razlikovanju. In takrat je vzniknila ta ideja o organizaciji tega simpozija. Ta aspekt se je razvijal v Inštitutu za geografijo in menili smo, da lahko nekaj doprinesemo k odkrivanju te stvari.

I. Vrišer

Mislím, da je ta diskusija prezentna v vsaki znanosti. Tukaj gre za tisto večno dialektično nasprotje med analizo in sintezo. V geografiji je sinteza nekoliko bolj pomembna. Če smo v socialni geografiji zašli zelo daleč v analizo in smo morda na tem simpoziju dajali preveč poudarka analitičnemu pristopu, je pač potrebna korektura v sintezo.